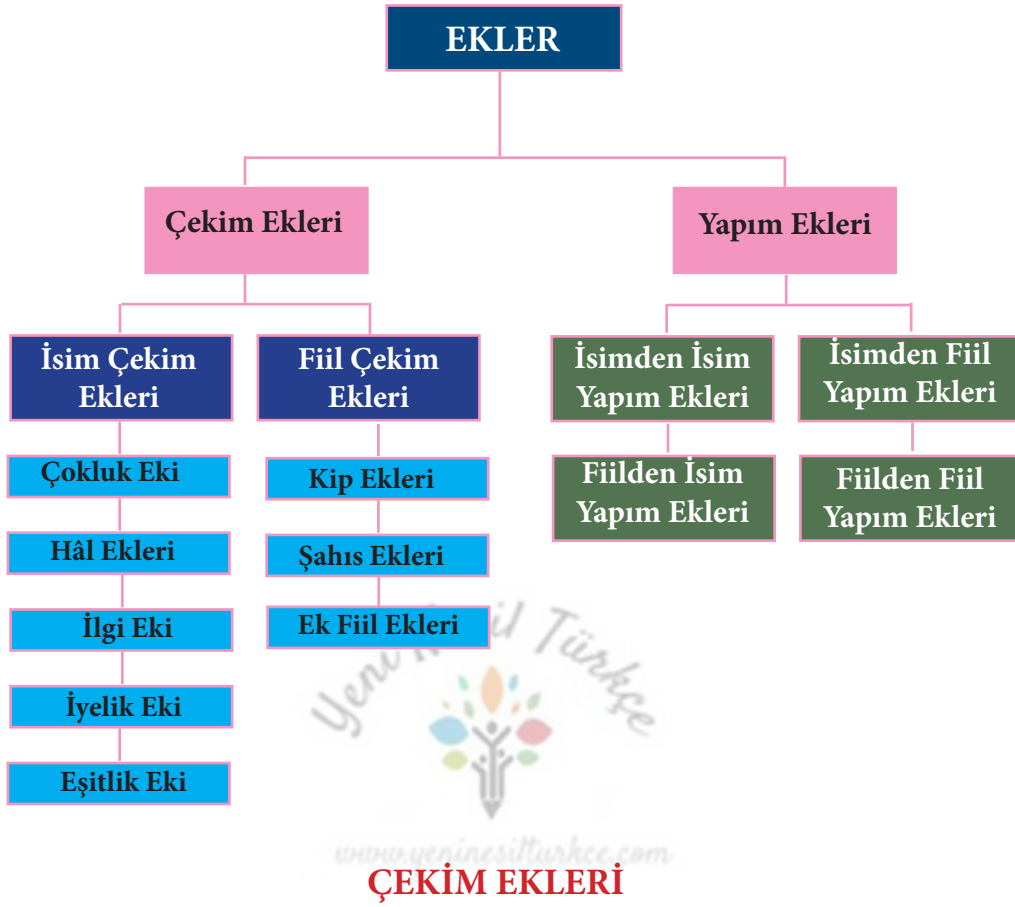

Türkçe eklemeli (sondan eklemeli) bir dildir. Türkçe'de değişmez kökler, onlardan türetilen gövdeler ve kök ve gövdelere eklenen yapım ve çekim ekleri vardır. Kelimelerle cümleler kurmak, onlara cümle içinde görev yüklemek ve kelimelerden yeni kelimeler türetmek amacıyla onlara eklenen seslere/hecelere **ek** denir.

Kelimelerin çekimlenerek değişik yerlerde ve görevlerde kullanılmasını sağlayan ekler çekim eki denir. Çekim ekleri, kelimelerin diğer kelimelerle bağ kurmasını, kelimelerin cümlede görev almasını, hâlini, sayısını, zamanını, şahsını belirtir. Kısaca çekim ekleri kelimelerin cümle içerisinde kullanılmasını sağlar.

İSİM ÇEKİM EKLERİ:

İsimlerin ve isim soylu kelimelerin sonuna gelerek onları diğer isimlere, edatlara, fiillere bağlayan; cümle içindeki görevlerini belirleyen, ait oldukları kişileri belirten ve isimlerin çeşitli durumlarını bildiren eklerdir.

a) Çokluk Eki: Cins isimlerine gelerek onların çoğul şekillerini yapar.

*Kelimeler arasında ilgi kurmaz:dağlar, fikirler, idealler, öğrenciler, dertler...

*Aile anlamı katar; -gil ekinin yerine kullanılır: Aliler bize gelecekler.

*Benzerleri anlamı katar, kesme işaretiyle ayırarak yazılır: Bu millet nice Fatih'ler, Kemal'ler yetiştirecektir.

* Aynı ismi taşıyanları belirtir:Sınıftaki Ali'ler ayağa kalsın.

* Abartma anlamı katar:Çalışmak için ta Almanya'lara gitti.

* Topluluk kavramı bildirir:Türkler, Yunanlar, Adanalılar, Konyalılar...

*İkilemeler yapar:Yıllar yılı bekledik.

*Çoğul zamirlere getirilerek tekrar çoğul yapar:Bizler, sizler

*Saygı veya alay anlamı katar: Dostumuz nedense bizi çağırمامışlar.

*Her anlamı katar:Akşamları erken yemek yeriz.

*"Yaş" kelimesine getirilerek yaşça yaklaşıklık bildirir: O zaman henüz sekiz yaşlarında idi.

a)Hâl-Durum Ekleri: İsimleri isimlere, fiillere, edatlara bağlayan, diğer kelimelerle ilişki kurarak isimlerin cümlede görev kazanmasını sağlayan eklerdir.

Ev	Belirtme Hal Eki	Ev-i	Araba	Belirtme Hal Eki	Araba-y-ı
Ev	Yönelme Hal Eki	Ev-e	Araba	Yönelme Hal Eki	Araba-y-a
Ev	Bulunma Hal Eki	Ev-de	Araba	Bulunma Hal Eki	Araba-da
Ev	Ayrılma Hal Eki	Ev-den	Araba	Ayrılma Hal Eki	Araba-dan

Belirtme/Yükleme Hâl Eki(-i):

Fiildeki işten, hareketten, eylemden etkilenen varlığı belirtir. Yani bu eki alan isimler cümlede belirtili nesne görevinde bulunur. ev-i gördüm, kapı-y-ı açtım, okul-u boyadılar, gül-ü koparmayın...

İsmi fiile bağlar. Çocukları buradan kim alacak? / Babası çocuğu çağırdı. /Şimdi soruları cevaplayın.

Türkçede iki tane -i eki vardır:

-i: iyelik eki: (onun) kalem-i

-i: belirtme hâl eki: kalem-i (kim aldı?)

Yönelme Hâl Eki(-e):

İsimleri fiillere, bazen de edatlara bağlar.

Yönelme hâlinde, ismin belirttiği kavrama yöneliş, dönme söz konusudur. okul-a git, ev-e dön...

Eklendiği kelimelere farklı anlamlar katar ve değişik anlam ilişkileri kurar.

Yönelme, yaklaşma, ulaşma bildirir. Bu eki alan kelimeler cümlede dolaylı tümleş ve yüklem olabilir:

Bugün okula gitti. /Benim itirazım yapılan haksızlığa. (haksızlıktır: yüklem)

Fiyat, araç ile anlamı katar: Kitabı bin liraya aldı. (karşılığında)

Zaman bildirir, zarf tümleci yapar: Bu iş sabaha biter. / Haftaya size gelelim.

Yer bildirir: Bizi karşılamak için kapıya geldi.

İsimleri edatlara bağlar: Akşama kadar okulda ders çalıştık. /Sabaha karşı varırız.

Deyim kurar: Ağzına geleni söyler. / İşleri yoluna koymak/ Başına buyruk.

İçin, aitlik, amaç ilgisi kurar: Bunu size aldık. (sizin için)/ Sana bir iyilik düşünüyorlar. (senin için)

İkilemeler kurarak durum bildirir: Otobüse nefes nefese yetiştiler. / İki ahbap kafa kafaya vermiş...

Bulunma Hâl Eki(-den)

İsimleri fiillere bağlar. ev-de oturma, okul-da öğren, yurt-ta kaldı, devlet-te bulunuyor...

Cümlede dolaylı tümleş, zarf tümleci ve yüklem yapar: Saat yedide mi gelecekmış? (zarf tümleci)

Eski İstanbul'da ne güzel günler yaşanmış. (dolaylı tümleş)/ Her şey yerli yerinde. (yüklem)

Zaman bildirir: Okullar bu yıl da eylülde açılacak. (zarf tüml.)

Fiili durum yönüyle niteler: Suyu bir yudumda içti. (zarf tüml.)/ Siz ayakta kaldınız.

Zaman ve sayı bildiren kelimelere eklenerek ölçü, miktar bildirir:Yılda yirmi gün izni var.

İkilemeler kurar: Ayda yılda bir uğrar oldu. /Elde avuçta ne varsa bitti.

Eklendiği kelimeyi sıfat yapar: Parmak kalınlığında yaprakları var

Yapım eki görevi görür: Gözde sanatçılarımızdandı. /Peyami Safa'nın "Sözde Kızlar"ını okudun mu?

Ayrılma/Uzaklaşma Hâl Eki (-den)

İsimleri fiillere bağlar. okul-dan çıktı, /ev-den ayrıldı, /yurt-tan geliyor, /devlet-ten istedi...

Eklendiği kelimeyi dolaylı tümleş yapar; yer, ayrılma, uzaklaşma bildirir: Ali, evden yeni çıktı.

Birçok seneler geçti dönen yok seferinden. / Senden ayrılamam. / Hayallerden geldim.

Edat tümleci ve yüklem de yapar.Gönüldendir şikâyet. (yüklem)/Bebek gürültüden uyandı (edat tümleci)

Durum bildirir:Yağmur hafiften yağıyor./ Ben onu yakından tanırım.

Üstünlük, karşılaştırma bildirir: Kıldan ince/ baldan tatlı/ Erzurum'dan soğuk şehir yok.

"-an, -en" sıfat-fiil ekleriyle birleşerek abartma anlamı veren ikilemeler kurar: Soran sorana, /geçen geçene

b)-(n)İN İLGI HÂL Eki (tamlayan eki):İsimleri isimlere bağlayarak tamlama kurmaya yarar.

Bu ek birinci tekil ve çoğul şahıs için “-İm” şeklindedir: ben-im, biz-im.

İsimleri isimlere bağlar: Benim elim kanadı./ Kitabın yaprağı yırtılmış. / Yalancının mumu..

İsimleri, zamirleri ve sıfat-fiilleri edatlara bağlar: Bunu senin için yaptım dedi.

İsimleri ve zamirleri fiillere bağlar: Birincilik ödülü Atilla'nın oldu. /En güzel ve mutlu yıllar sizlerin olsun.

c)İyelik Ekleri:İsimlerin ve isim soylu kelimelerin sonuna gelerek onların sahiplerini, ait oldukları kişileri belirten eklerdir. Tamlayansız kullanıldıkları zaman bu eklerle iyelik zamirleri de denir.

Defter-im	Masa-m	Kardeş-im	Bisiklet-im	Anne-m	Kalem-im
Defter-in	Masa-n	Kardeş-in	Bisiklet-in	Anne-n	Kalem-in
Defter-i	Masa-sı	Kardeş-i	Bisiklet-i	Anne-si	Kalem-i
Defter-imiz	Masa-mız	Kardeş-imiz	Bisiklet-imiz	Anne-miz	Kalem-imiz
Defter-iniz	Masa-nız	Kardeş-iniz	Bisiklet-iniz	Anne-niz	Kalem-iniz
Defter-ler-i	Masa-lar-ı	Kardeş-ler-i	Bisiklet-ler-i	Anne-ler-i	Kalem-ler-i

d)Eşitlik Hâl Eki(-ce):İsimlere ve isim soylu kelimelere eklenerek çeşitli anlamlar katar. Türkçe'nin işlek eklerinden biridir. Bu eki alan kelimeler cümlede zarf tümlecisi ve yüklem olarak kullanılır. Tür olarak da isim, sıfat ve zarf türetir.

ben-ce, okul-ca, yurt-ça, sert-çe...

Gibi, benzerlik anlamları katar: Çocukça davranışları vardı. / İnsanca hareket etmeliyiz.

Yüklem yapar:Onun davranışları çok zaman delicedir.

Bakımında, yönüyle anlamı katar: O sizden kiloca biraz daha düşük. / Akılca birbirinizden farkınız yok.

Göre anlamı katar, edat gibi kullanılır: Sence bu yaptığın doğru mu?/ Bence bu doğru.

Çokluk, abartma anlamı katar: Evinde yüzlerce kitabı var.

Zaman bildiren isimlere gelerek eşitlik, süresince, boyu anlamı katar: Bu okulda yıllarca çalıştım dedi.

Birliktelik, beraberlik anlamı katar: Bu kararı sınıfça aldık. / Bugün milletçe sevinçliyiz.

Durum bildirir; zarf tümlecisi yapar: Anlatılanları sessizce dinledi. / Düşüncelerini açıkça dile getirdi.

Küçültme, sınırlandırma anlamı katar: Oralarda yaşlıca bir adam dolaşıyordu.

FİİL ÇEKİM EKLERİ:

Fiil çekim ekleri, fiil kök veya gövdelerine eklenerek, fiillerin zamanını, yapılış şeklini ve şahsını belirtirler.

Dilimizdeki fiil çekim eklerini şu şekilde sınıflandırabiliriz:

***Zaman ve şekil ekleri (haber ve dilek kipleri)**

***Şahıs ekleri**

***Ek-fiil**

a)Kip ve Şahıs Ekleri: Haber ve dilek kipleri olarak iki tabloda inceleyeceğiz. Fiillerin çekimlerinde şahıs eklerini, soru ekini ve olumsuzluk ekini de kullanarak fiiller çekimlenecektir.

Haber(Bildirme) Kipleri Çekim Tablosu

Şimdiki Zaman	Gelecek Zaman	Geniş Zaman	Görülen Geçmiş Zaman	Duyulan Geçmiş Zaman
Bak-ı-yor-um	Sev-ecek(ğ)-im	Oku-r-um	Duy-ma-dı-m	Gör-müş-mü-(y)üm?
Bak-ı-yor-sun	Sev-ecek-sin	Oku-r-sum	Duy-ma-dı-n	Gör-müş-mü-sün?
Bak-ı-yor	Sev-ecek	Oku-r	Duy-ma-dı	Gör-müş-mü?
Bak-ı-yor-uz	Sev-ecek(ğ)-iz	Oku-r-uz	Duy-ma-dı-k	Gör-müş-mü-(y)üyük?
Bak-ı-yor-sunuz	Sev-ecek-siniz	Oku-r-sunuz	Duy-ma-dı-nız	Gör-müş-mü-sünüz?
Bak-ı-yor-lar	Sev-ecek-ler	Oku-r-lar	Duy-ma-dı-lar	Gör-müş-ler-mi?

***Olumsuzluk eki ve soru edatı çekim ekidir. Fiiller içinde kullanılırsa fiil çekim eki isimler içinde kullanılırsa isim çekim ekidir.**

Dilek(Şart)Kipleri Çekim Tablosu

Gereklilik Kipi	İstek Kipi	Şart Kipi	Emir Kipi
Git-meli-(y)im	Koş-a-(y)ım-mı?	Yat-ma-sa-m	-
Git-meli-sin	Koş-a-sın-mı?	Yat-ma-sa-n	Gel-
Git-meli	-	Yat-ma-sa	Gel-sin
Git-meli-(y)iz	Koş-a-lım-mı?	Yat-ma-sa-k	-
Git-meli-siniz	Koş-a-sınız-mı?	Yat-ma-sa-nız	Gel-in
Git-meli-ler	-	Yat-ma-sa-lar	Gel-sin-ler

***Olumsuzluk eki ve soru edatı çekim ekidir. Fiiller içinde kullanılırsa fiil çekim eki isimler içinde kullanılırsa isim çekim ekidir.**

b)Ek Fiil Ekleri: Ek eylem iki şekilde yapılır. İsim soylu bir sözcüğe gelerek -şart kipi hariç- onları yüklem yapar. Basit zamanlı fiilleri birleşik zamanlı hale getirir.

Ek Fiilin Ge-niş Zamanı	Ek Fiilin Görülen Geçmiş Zamanı	Ek Fiilin Duyulan Geçmiş Zamanı	Ek Fiilin Şartı	Hikaye Birleşik Zaman	Rivayet Birleşik Zaman	Şart Birleşik Zaman
Güzel-im	Çalışkan-dı-m	Genç-miş-im	Zeki-(y)se-m	Gel-miş-ti-m	Gel-e(y)-miş-im	Gel-miş-se-m
Güzel-sin	Çalışkan-dı-n	Genç-miş-sin	Zeki-(y)se-n	Gel-ecek-ti-n	Gel-ecek-miş-sin	Gel-ecek-se-n
Güzel-dir	Çalışkan-dı	Genç-miş	Zeki-(y)se	Gel-se(y)-di	Gel-se(y)-miş	Gel-di(y)-se
Güzel-iz	Çalışkan-dı-k	Genç-miş-iz	Zeki-(y)se-k	Gel-meli(y)-di-k	Gel-meliy-miş-iz	Gel-meliy-se-k
Güzel-siniz	Çalışkan-dı-nız	Genç-miş-siniz	Zeki-(y)se-niz	Gel-iyor-du-nuz	Gel-iyor-muş-sunuz	Gel-iyor-sa-nız
Güzel-ler-dir	Çalışkan-lar-dı	Genç-ler-miş	Zeki-ler-se	Gel-ir-ler-di	Gel-ir-ler-miş	Gel-ir-ler-se

YAPIM EKLERİ

Yapım ekleri, mevcut kelimelerden (isim ve fiil köklerinden) farklı ve yeni anlamlı kelimeler türetmeye yarayan eklerdir. Dört başlık altında inceleyelim:

a)İsimden İsim Yapam Ekler: İsim köklerine gerek onları tekrardan isim yapan eklerdir. Türkçede en çok kullanılan isimden isim yapan ekleri aşağıdaki tabloda **inceleyelim:**

-lık	gözlük, odunluk, kalemlik	-l	yasal, doğal, öznel, çoğul	-cağız	kadıncağız, adamcağız, çocukcağız
-lı	evli, nişanlı, sigortalı	-imsi	yeşilimsi, mavimsi, sarımsı	-cık	minicik, köprücük, ufacık
-sız	cansız, kalpsiz, şekersiz	-cil	etçil, bencil, insancıl	-tı	patırtı, horultu, gürültü
-cü	sanatçı, gözcü, şarkıcı	-şın	sarışın,	-inci	altıncı, beşinci, üçüncü
-ce	Türkçe, İngilizce, Farsça	-sal	kumsal, kadınsal, toplumsal	-gil	annemgil, dayıngil, ablamgil
-daş	arkadaş, yoldaş, derttaş	-it	yaşıt, karşıt, boyut, eşit	-ar	altı(ş)ar, beşer, üçer, onar

b)İsimden Fiil Yapam Ekler: İsim köklerine gerek onları eylem yapan eklerdir. Türkçede en çok kullanılan isimden fiil yapan ekleri aşağıdaki tabloda **inceleyelim:**

-la	suçla-yavaşla-gözle-elle-	-de	çatırda-çıtırda-gürülde	-msa	azımsa-küçümse, özümse
-al	azal-çoğal-yönel-düzel-	-kır	haykır-püskür-hıçkır	-aş	yanaş-
-l	kısal-sivril-doğrul-	-(i)k	gecik-acık-gözü-	-t	gözet-
-a	kana-yaşa-tüne	-(i)r	delir-belir-aksır-	-laş	şakalaş-tokalaş-
-ar	morar-sarar-ever	-sa	susa-umursa-özümse		

c) Fiilden İsim Yapam Ekler: Fiil köklerine gerekler onları yapan eklerdir. Türkçede en çok kullanılan fiilden isim yapam ekleri aşağıdaki tabloda **inceleyelim:**

-mek	duymak, görmek, bakmak	-(g/k)ı	atki, sevgi, saygı, duygu	-ici	alıcı, yüzücü, verici, giderici
-me	düşme, sevme, bulma	-ge	bilge, süpürge, dalga	-(i)ntı	akıntı, gezinti, bozuntu
-ış	bakış, kaçış, görüş	-gen	çekingen, kırılğan, unutkan	-enek	gelenek, görenek, tutanak
-(i)m	saym, ölüm, yapım	-gıç	yargıç, dalgıç, başlangın	-ce	sakınca, güvence
-(i)k	yıkık, kökük, çarpık	-ı	ölçü, doğu, abartı, belirti	-men	okutman, gözetmen, öğretmen
-(ü)n	akın, gelin, tütün	-ecek	yiyecek, içecek, gelecek	-sal	uysal, düşünsel

d) Fiilden Fiil Yapam Ekler: Fiil köklerine gerekler onları tekrardan fiil yapan eklerdir. Türkçede en çok kullanılan fiilden fiil yapam ekleri aşağıdaki tabloda **inceleyelim:**

-(i)l	açıl- ezil- tutul-bükül-	-dar	aktar-dönder-
-(i)n	suçlan-ertelen-seviv-görün-	-ımsa	anımsa-duyumsa-gülümse-
-(a-i)r	çıkır-gider-batır-doyur	-ala	eşele-ovala-
-t	başlat-izlet-sapıt-kurut-	-akla	itekle-sayıkla-sürükle
-dır	gezdir-baktır-sevdır-güldür-	-(i)ş	bakış-gülüş-oluş-

Not: Kelimenin bölünemeyen anlamlı en küçük yapısı köktür. Kökle ekleri arasında anlam bütünlüğü olmak zorundadır.

Ör: Balıklar kelimesinin kökü “bal” değildir. Çünkü “bal”dan “balık” olması mantıksızdır. Balıklar kelimesinin kökü “Balık”tır. Gelen ek de -lar çoğul ekidir.

Not: Bütün ekleri ezberlemek zorunda değilsiniz. İşin mantığını kavrayın. Kelimenin kökü bulunduktan sonra isim mi fiil mi olduğuna bakılır. Gelen ek anlamını değiştirmişse yapım ekidir. Değiştirmemişse çekim ekidir. Kökün türünü bulduktan sonra gelen yapım ekinin kelimeyi isim mi fiil mi yaptığına bakılır. Ekin özelliği bu şekilde altına yazılır.

Ör: “Bilgisizler” kelimesini düşünelim.

<u>Bil-</u>	<u>-gi</u>	<u>-siz</u>	<u>-ler</u>
Fiil Kökü	Fiilden İsim Yapan Ek	İsimden İsim Yapan Ek	Çoğul Eki

Ör: Kalemliklerden

<u>Kalem-</u>	<u>-lik</u>	<u>-ler</u>	<u>-den</u>
İsim Kökü	İsimden İsim Yapan Ek	Çoğul Eki	Ayrılma Hâl Eki

Ör: Türkçeniz

<u>Türk-</u>	<u>-çe</u>	<u>-niz</u>
İsim Kökü	İsimden İsim Yapan Ek	Aitlik Eki

Not: Kelime kök halindeyse veya sadece çekim eklerinden almışsa yapısına göre basittir. En az bir tane yapım eki almışsa türemiştir. İki kelimedenden oluşuyorsa birleşik yapıdır.

Basit: Gözlerim, kapıdakiler, gelmişler, sözümüz, gördük, baba, çocuklarınız...

Türemiş: Babalık, sözlüğünüz, görgüsüzlük, kuşkularım, annesizlik, oduncular, bilgeniz...

Birleşik: Kartopu, ayakkabı, ilkbahar, uyurgezer, akaryakıt, oyunbozan, çıtçı, kapkaç, aslanagzı, Adıyaman, gecekondu, cankurtaran, açabilmek, bırakiver, affetmek, affolmak, çıkagelmek, dokuz doğurmak... Birleşik fiiller farklı yollarla yapılır.